

AS VOLTA

KOLUVERE LOSSI

SAASTEALLIKATEST VÄLISÕHKU
ERALDUVATE SAASTEAINETE LUBATUD
HEITKOGUSTE PROJEKT

Töö on koostanud: Margus Kört
Tegevuslitsents nr. KHM – 0060
Välja antud:
EV Keskkonnaministeerium

TALLINN 2016

SISUKORD

1. Sissejuhatus	3
2. Saasteallikate asukoha geograafia ja kliima iseloomustus	4
3. Käitise tegevusalade kirjeldus, saasteallikad ja saasteainete normatiivid.	6
3.1 Saasteallikate prognoositava dünaamika päevade ja kuude lõikes	7
4. Parim võimalik tehnika	7
5. Tegevusest põhjustatud välisõhu saastamine	8
5.1. Puidupelletitel töötavatest kateldest eralduvate saasteainete heitkoguste arvutamine.	8
6. Maapinnalähedaste kontsentratsioonide leidmine	17
6.1 Hajuvusarvutus	19
7. Saasteainete heitkoguste ja välisõhu kvaliteedi seire	20
8. Saasteallikate mõjupiirkond	20
9. Tegevuse alustamine ja lõpetamine, puhastustööde, tootmis- või püüdeseadmete rikked.	21
10. Keskkonnamõju vältimine või vähendamine käitise sulgemisel ja järelhoolde	21
11. Järeldused ja ettepanekud	21
12. Kasutatud kirjanduse loetelu	22

1. Sissejuhatus

Käesoleva töö eesmärk on arvutada Lääne maakonnas, Kullamaa vallas, Koluvere külas asuva Koluvere lossi katlamajas õhku eralduvate saasteainete heitkogused [g/s] ja aastakogused [t/a] ning hinnata nende mõju välisõhu seisundile.

Välisõhu saasteloa taotlemist tingivad asjaolud:

Koluvere lossi katlamajas on kaks katelt, mille võimsused on vastavalt 285 kW ja 90 kW. Väiksemat katelt kasutatakse vaid suurema katla avarii, hoolduse vm. korral. Katlad ei tööta kunagi üheaegselt. Mõlemad katlad töötavad tahkekütusel (puidupelletid).

Tulenevalt Välisõhu kaitse seadusest (RT I 05.07.2011,26), vastu võetud 05.05.2004 a.:

§ 68. Saasteainete heitkogused ja kasutatavate seadmete võimsused

(1) Arvestades majandustegevuse valdkondade eripära, kehtestab keskkonnaminister määrusega saasteainete heitkogused ja kasutatavate seadmete võimsused, millest alates on nõutav välisõhu saasteluba ja erisaasteluba.

(2) Kui saasteloa omamine on vähemalt ühe saasteaine tõttu kohustuslik, märgitakse saasteloa taotluses ja saasteloas kõik sellest saasteallikast eralduvad saasteained, mille heitkogus on aastas üks kilogramm või rohkem.

Vastavalt keskkonnaministri määrusele nr 20, vastu võetud 11.06.2014 „Saasteainete heitkogused ja kasutatavate seadmete võimsused, millest alates on nõutav välisõhu saasteluba ja erisaasteluba”

§ 2. Saasteainete heitkogused, millest alates on nõutav välisõhu saasteluba

Kasutatavate seadmete võimsused, millest alates on välisõhu saasteluba (edaspidi saasteluba) nõutav, on järgmised:

1) põletusseadmete installeeritud kogusoojusvõimsus maksimaalselt võimaliku, see tähendab projekteeritud kütusekoguse kasutamisel 0,3 MW tahke kütuse, vedelkütuse või gaasi põletamisel ühel tootmisterritooriumil;

(3) Saasteluba on nõutav järgmiste saasteainete korral, kui saasteallikast eralduvate saasteainete heitkogus on 0,1 tonni aastas ja enam:

1) kaltsiumoksiid, magneesium, mangaan, raud, tina ja nende ühendid;

2) lenduvad orgaanilised ühendid, välja arvatud merkaptaanid ja metaan.

(4) Saasteluba on nõutav lämmastikoksiidi ja lämmastiku anorgaaniliste ühendite korral, kui saasteallikast eralduvate saasteainete heitkogus on 0,2 tonni aastas ja enam.

(6) Saasteluba on nõutav raskemetallide (eraldi arvatult) korral, kui saasteallikast eralduvate saasteainete heitkogus on 0,005 tonni aastas ja enam.

(7) Saasteluba on nõutav järgmiste saasteainete korral, kui saasteallikast eralduvate saasteainete heitkogus on 1 tonn aastas ja enam:

1) tahked osakesed (kokku).

Hajuvusarvutus on töös teostatud arvutiprogrammidega GARANT ja ISC3, mille matemaatiline mudel põhineb keskkonnaministri määrusega nr. 120, 22.09.2004.a. “Välisõhu saastatuse taseme määramise kord. (RTL 2004, 128, 1984) kinnitatud arvutusmetoodikal.

Õhku eralduvateks saasteaineteks on aromaatsed süsivesinikud ja lenduvad orgaanilised ühendid.

Projekt on koostatud keskkonnaministri 12.11.2013 määrus nr 66 “Välisõhu saasteloa ja erisaasteloa taotluse ja loa vormid, loataotluse sisule esitatavad nõuded” nõuete kohaselt.

Saasteloa taotleja andmed ja käitise (Koluvere lossi katlamaja) aadress on järgmised:

Taotleja:

AS Volta

Reg. kood 10175210

Tööstuse 47

Tallinn

Käitis

Koluvere loss

Koluvere küla

Kullamaa vald

Lääne maakond

Keskkonnakaitse küsimustega tegeleb ettevõttes:

Hr. Aivar Reivik

Tel. 5014950

E-mail aivar@volta.ee

Kõik projektis kasutatavad katelde võimsused, tehniline informatsioon, töötundide arv ja muud lähteandmed on esitatud AS-i Volta poolt.

2. Saasteallikate asukoha kirjeldus, geograafiline ja kliimaatiline iseloomustus

Koluvere loss asub “Auguste” kinnistul Koluvere külas, Kullamaa vallas, Läänemaal, millise kinnistu katastritunnus on 34202:001:0211 ja pindala 14,48 ha.

Lossi katlamaja asub kõrvalkinnistul “Tallihoovi”, millise katastritunnus on 34202:001:0159.

Koluvere lossi koordinaadid on X= 6529600 Y= 505986.5

Saasteallika asukoha koordinaadid:

V-1 Katlamaja korsten: X - 6529493.5 Y – 505973.7

Ettevõtte tootmisterritooriumil asuva kõrgema saasteallika 50-kordse kõrgusega võrdne kaugus on 8000 meetrit. Sellisel kaugusel ei esine hajuvusarvutust mõjutavaid tehnogeensed objekte. Kõrguste erinevus ettevõtte ümbruses 1 kilomeetri kohta ei ületa 50 meetrit, mistõttu ka geograafilised objektid ei mõjuta hajumistingimusi.

Lähim elumaja asub katlamajast ca 100 meetri kaugusel.

Meteoroloogilised karakteristikud ja õhu saasteainete hajumist määravad tegurid Läänemaal on järgmised:

Saasteainete hajumist mõjutav atmosfääri stratifikatsiooni koefitsient A 160

Paikkonna reljeefi arvestav koefitsient 1

Kõige soojema kuu (juuli) õhu keskmine temperatuur kella 13 ajal 19,4 °C

Kõige soojema kuu (juuli) ööpäeva keskmine temperatuur 16,6 °C

Kõige külmem kuu (jaanuar, veebruar) keskmine temperatuur -6,0 °C

Kõige külmem kuu (veebruar) õhu keskmine temperatuur kella 13 ajal -9,3 °C

Eesti keskmisena oli aastane sajuhulk 2014. aastal 591 mm.

Tuule kiirused:

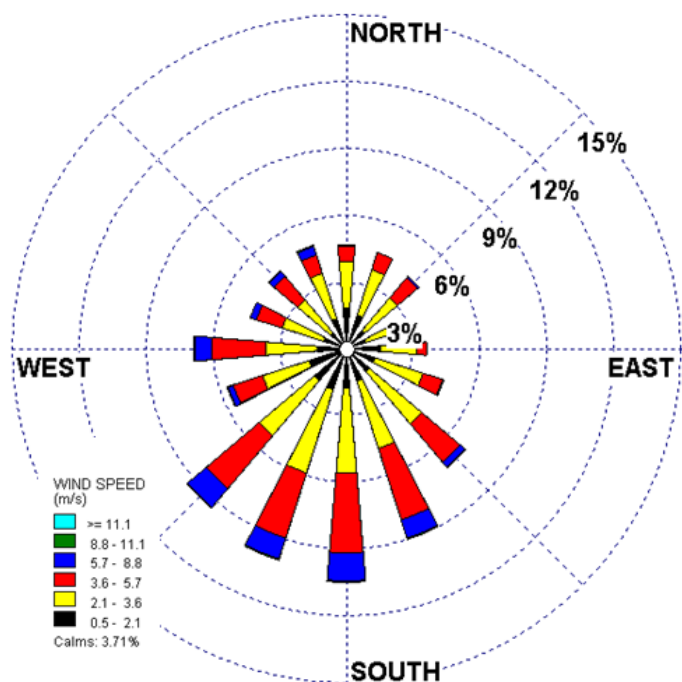
aasta keskmine 4,1 m/s

kõige väiksem ühe kuu (august) keskmine 3,2 m/s

kõige suurem ühe kuu (detsember) keskmine 4,6 m/s

Tuule suuna ja tuulevaikuse sagedus

N	NO	O	SO	S	SW	W	NW	Tuulevaikus
9	11	10	12	12	21	13	12	3

Joonis 1 Tuulte roos

3. Koluvere lossi tegevusalade kirjeldus, saasteallikad ja saasteainete normatiivid.

Koluvere külas, Kullamaa vallas, Lääne maakonnas asuva Koluvere lossi katlamaja katlad töötavad tahkekütusel (puidupelletid) ning saasteainete välisõhku suunamine toimub ühest saasteallikast.

Katlamaja

Katlamaja kasutatakse Koluvere lossi soojusenergiaga varustamiseks.

Katlamajas asub kaks katelt (peakatel ning reservkatel, mida kasutatakse vaid peakatla avarii, hooldustööde vm. korral. Üheaegselt katlad ei tööta.).

Katel nr. 1 (peakatel)

- Katla tüüp RM-300B
- Katla võimsus - 285 kW
- Puidupelletite kulu kalendrikuus keskmiselt 8 tonni (aastas kokku maksimaalselt kuni 106 tonni, olenevalt ilmastikust)

Katel nr. 2 (reservkatel, mida kasutatakse vaid peakatla avarii, hooldustööde vm. korral)

- Katla võimsus - 90 kW

Mõlemad katla suitsugaasid juhitakse ühte korstnasse.

Suitsugaaside puhastusseadmeid paigaldatud ei ole.

Korstna parameetrid:

V – 1   Korsten
Kõrgus   H = 13,5 meetrit (suitsuviigu kogupikkus 16 meetrit)
Diameeter   Ø = 0,4 meetrit
Tööaeg   3840 tundi aastas
Suitsugaaside temperatuur korstnast 150-180 °C

Kuna keskkonnaministri määrus nr 99, 02.08.2004 “Põletusseadmetest välisõhku eralduvate saasteainete heitkoguste määramise kord ja määramismeetodid” (RTL 2004, 108, 1724) kehtestab põletusseadmetest välisõhku eralduvate saasteainete hetk- ja aasta koguse arvutamise valemid ka lenduvatele orgaanilistele ühenditele, kuid keskkonnaministri 08.07.2011 määrus nr 43 “ Välisõhu saastatuse taseme piir-, sihtväärtused, saasteaine sisalduse muud piirnормid ning nende saavutamise tähtajad” (RT I, 12.07.2011, 3) ei anna piirväärtusi lenduvatele orgaanilistele ühenditele, siis on käesolevas töös arvatud lenduvate orgaaniliste ühendite saastetaset võrreldud alifaatsetele süsivesinikele kehtestatud saastetaseme piirväärtuse normiga (SPV1 - 5000 µg/m³) kuna hinnanguliselt moodustavad lenduvatest orgaanilistest ühenditest 95 % alifaatsed süsivesinikud.

Välisõhu saastetaseme piirväärtused on esitatud tabelis 1. (vastavalt Keskkonnaministri 08.07.2011 määrusele nr 43 “ Välisõhu saastatuse taseme piir- ja sihtväärtused, saasteaine sisalduse muud piirnормid ning nende saavutamise tähtajad ” (RT I 12.07.2011, 3)

Tabel 1.

Saasteainete piirväärtused

Nimetus	(CAS)	Saastatuse taseme piirväärtus µg/m ³

		1 h keskmine SPV₁	8 h Keskmine SPV₈	24 h keskmine SPV₂₄
Süsinikoksiid	630-08-09	-	10 000	-
Lämmastikdioksiid	10102-44-0	200	-	-
Lenduvad orgaanilised ühendid	8032-32-4	5 000	-	2 000
Tahked osakesed, summaarsed	-	500	-	150
Vääveldioksiid	7446-09-5	350	-	125

3.1 Saasteallikate prognoositav dünaamika päevade ja kuude lõikes

Katlamaja tööaeg:

- detsember, jaanuar, veebruar 18-20 h/ööpäevas;
- oktoober, november, märts, aprill 16-18 h/ööpäevas;
- suvekuudel vastavalt vajadusele.

4. Parim võimalik tehnika

Põletusseadmetele on parim võimalik tehnika (BAT) veel Euroopa Liidus lõplikult vastu võtmata. See kehtib ainult suurtele põletusseadmetele ja näiteks vääveldioksiidi püüdmist nõutakse seal jaamadele alates 100 MW.

Seetõttu AS-ile Volta kuuluvale katlamajale BAT-ist tulenevaid nõudeid ei ole.

5. Tegevusest põhjustatud välisõhu saastamine.

5.1. Puidupelletitel töötavatest kateldest eralduvate saasteainete heitkoguste arvutamine.

Kütuse põlemisel eralduvate saasteainete heitkoguste arvutamise aluseks on keskkonnaministri

2.08.2004 määrus nr 99 “Põletusseadmetest välisõhku eralduvate saasteainete heitkoguste määramise kord ja määramismeetodid” (RTL 2004, 108, 1724).

Tulenedes keskkonnaministri 11.06.2014 määrus nr 20 “Saasteainete heitkogused ja kasutatavate seadmete võimsused, millest alates on nõutav välisõhu saasteluba ja erisaasteluba” (RTI, 17.06.2014, 1) on raskmetallide puhul nõutav taotleda saasteluba, kui aastane heitkogus (tonni/aastas) ületab 1 kilogrammi iga raskmetalli kohta.

Puidupelletitel töötava eelkoldega katla RM-300B kasulik võimsus on maksimaalselt 0,285 MW

$$\begin{array}{ll} \text{puidu kasutegur} & n = 0,9 \\ \text{soojusvõimsus} & N = 0,285/0,9 = 0,32 \text{ MJ/s} . \end{array}$$

Hetkelised heitkogused leitakse järgmise valemiga:

$$M_{pi} = 0,001 \times P \times q_i, \text{ g/s}$$

kus

P -põletusseadme soojusvõimsus, MWth
 q_i - i-nda saasteaine eriheide, g/GJ

Lämmastikoksiidid

$$M_{0,32 \text{ MJ/s}} = 0,001 \times 0,32 \times 100 = 0,032 \text{ g/s}$$

Süsinikoksiid

$$M_{0,32 \text{ MJ/s}} = 0,001 \times 0,32 \times 1200 = 0,38 \text{ g/s}$$

Tahked osakesed

$$M_{0,32 \text{ MJ/s}} = 0,001 \times 0,32 \times 1000 = 0,32 \text{ g/s}$$

Lenduvad orgaanilised ühendid

$$M_{0,32 \text{ MJ/s}} = 0,001 \times 0,32 \times 48 = 0,02 \text{ g/s}$$

Vääveldioksiid

$$M_{0,32 \text{ MJ/s}} = 0,001 \times 0,32 \times 10 = 0,003 \text{ g/s}$$

Vastavalt eelnimetatud määrusele eraldub kütuse kuivaine stõhhiomeetrilisel põlemisel 0,25 Nm³/MJ kuivi suitsugaase.

$$V = 0,25 \text{ Nm}^3/\text{MJ} \times 0,32 \text{ MJ/s} = 0,08 \text{ Nm}^3/\text{s}$$

Liigõhutegur 3 %-lise hapniku sisalduse puhul:

$$20,9 / (20,9 - 3) = 1,17$$

Standardse 3%-lise hapniku sisalduse juures on gaaside mahtkulu:

$$0,08 \times 1,17 = 0,09 \text{ Nm}^3/\text{s}$$

Töotemperatuuril 180 °C on mahtkulu:

$$0,09 \times 453 / 273 = 0,15 \text{ Tm}^3/\text{s}$$

Aastakogused leitakse aastase kütusekulu alusel järgmiselt:

Tahkekütuse katlas RM-300B aastas kasutatava puidu kütuse kulu soojusühikutesse ümber arvutatult:

$$B_1 = B \times Q_{ir} = 106 \times 17,6 = 1\,866 \text{ GJ}$$

Aastased heitkogused arvutatakse järgmise valemiga:

$$M_i = 10^{-6} \times B_1 \times q_i, \text{ t}$$

Kus B_1 - on kütuse kulu soojusühikutes, GJ

q_i - i -nda saasteaine eriheide, g/GJ

Lämmastikoksiidid

$$M_{1866 \text{ GJ}} = 10^{-6} \times 1\,866 \times 100 = 0,1866 \text{ t/a}$$

Süsinikoksiid

$$M_{1866 \text{ GJ}} = 10^{-6} \times 1\,866 \times 1200 = 2,2392 \text{ t/a}$$

Tahked osakesed

$$M_{1866 \text{ GJ}} = 10^{-6} \times 1\,866 \times 1000 = 1,866 \text{ t/a}$$

Lenduvad orgaanilised ühendid

$$M_{1866 \text{ GJ}} = 10^{-6} \times 1\,866 \times 48 = 0,090 \text{ t/a}$$

Vääveldioksiid

$$M_{1866 \text{ GJ}} = 10^{-6} \times 1\,866 \times 10 = 0,019 \text{ t/a}$$

Tahkekütuse katlast RM-300B emiteeritavate raskmetallide arvutus.

Hg	-	0,5	mg/GJ	0,001kg
Cd	-	5,0	mg/GJ	0,010 kg

Pb	-	200,0	mg/GJ	0,374 kg
Cu	-	5,0	mg/GJ	0,010 kg
Zn	-	500,0	mg/GJ	0,934 kg
As	-	1,0	mg/GJ	0,002 kg
Cr	-	35,0	mg/GJ	0,065 kg
Ni	-	30,0	mg/GJ	0,061 kg
V	-	100,0	mg/GJ	0,187 kg

KOKKU   876,5 mg/GJ   1,636 kg

Raskmetallide summaarne erikogus puidupelletite põletamisel:
876,5 mg/GJ, so. 0,8765 g/GJ

$0,8765 \text{ g/GJ} \times 1866 \text{ GJ} = 1636 \text{ g}$, so. 1,636 kg/aastas

Tulenedes keskkonnaministri 11.06.2014 määrus nr 20 “Saasteainete heitkogused ja kasutatavate seadmete võimsused, millest alates on nõutav välisõhu saasteluba ja erisaasteluba” (RTI, 17.06.2014, 1) on raskmetallide puhul nõutav taotleda saasteluba, kui aastane heitkogus (tonni/aastas) ületab 1 kilogrammi iga raskmetalli kohta.

AS Volta Koluvere lossi katlamajast eraldub puidupelletite kasutamisel kütusena kokku aastas välisõhku raskmetalle 1,636 kg. Kuna puidu põletamisel ei ületata määruses toodud raskmetallidele kehtestatud heitkoguseid, siis ei ole vajalik taotleda saasteluba raskmetallidele.

Tahkekütuse katlast emiteeritava süsinikdioksiidi arvutus.

Tahkekütuse katlas kasutatakse puitu (puidupelleteid) maksimaalselt aastas kuni 106 tonni.

Kütuse kulu soojusühikutes:

$$B = 106 \times 17,6 \times 10^{-3} = 1,866 \text{ TJ}$$

$$M_c = 10^{-3} \times 1,87 \times 29,9 \times 0,99 = 0,055 \text{ GgC}$$

$$M_{\text{CO}_2} = 0,055 \times (44 / 12) = 0,202 \text{ Gg}_{\text{CO}_2}$$

so. 202 tonni CO₂ aastas.

Tabel 2
 Saasteallikad ja saasteainete aasta ja hetkelised heitkogused tegevusalade kaupa

Tegevusala, tehnoloogiaprotsess või seade		Saasteallikas ja väljuvate gaaside parameetrid								Välisõhku eralduv saasteaine			
SNAPi kood	nimetus	nimetus	nr plaanil või kaardil	koordinaadid		ava läbimõõt D, m	väljumis- kõrgus maapinnast H, m	joon- kiirus V m/s	temperatuur T, °C	CAS nr	nimetus	heitkogus	
				X	Y							maksi- maalne hetkeline, g/s	aastane, tonni/a
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
010203b	Katel RM-300B	korsten	V-1	6529493,5	505973,7	0,4	13,5	1,15	180	10102-44-0	Lämmastikoksiid	0,032	0,187
										630-08-0	Süsinikoksiid	0,38	2,240
											Tahked osakesed	0,32	1,866
										8032-32-4	Lenduvad org.üh.	0,02	0,090
										7446-09-5	Vääveldioksiid	0,003	0,019

Tabel 3
Tehnoloogiaseadmed ja saasteainete püüdeseadmed

Tegevusala või tehnoloogiaprotsess/seade			Püüdeseadmed		Saasteallika number plaanil või kaardil	Püütav saasteaine			Projekteeritud puhastusaste, %	Püüdeseadme töö efektiivsuse kontrolli sagedus
SNAPi kood	nimetus	töö-tundide arv aastas	nimetus, tüüp	arv		CAS nr	nimetus	keskmise heide väljuvate gaaside mahtühiku kohta, mg/Nm ³		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
010203b	Katel RM-300B	3840	puudub	-	V-1	10102-44-0 630-08-0 8032-32-4 7446-09-5	Lämmastikoksiid Süsinikoksiid Tahked osakesed Lenduvad org.üh. Vääveldioksiid	360 4200 3600 220 30	- - - - -	- - - - -

Saasteallikate prognoositav tööajaline dünaamika kuude lõikes

Saasteallikas		Tööajaline dünaamika kuude lõikes, %-des hetkelisest heitkogusest											
nr plaanil või kaardil	nimetus	Jaanu ar	Veebruar	Märts	Aprill	Mai	Juuni	Juuli	August	September	Oktoober	November	Detsember
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
V-1	Katel RM-300B	80	80	70	70	40	40	40	40	40	70	70	80

Tabel 5

Saasteallikate prognoositav tööaeg päevade lõikes (andmeid esitatakse selle kuu kohta, mille tööaja dünaamika %-des on suurim)

[illegible]

Tabel 6.

Kütuste ja jäätmete kasutamine energia tootmiseks liikide kaupa

Kasutatav kütus ja jäätmed						Energia tootmine, MWh/a	
KN kood	nimetus	Tegevusala või tootmisprotsess kogus, tonni/a;				elekter	soojus ja aur
		SNAPi kood	Nimetus	kütuse ja jäätme kogus aastas			
				tonni	gaas - tuhat m³		
1	2	3	4	5	6	7	8
44013010	Puit	010203b	Sooja tootmine	106			3 225

Tabel 7.(1)

Kütuse ning jäätme- või koospõletamisel välisõhku eralduvate saasteainete heitkogused

Jrk nr	Tegevusala või tootmisprotsessi SNAPi kood	Põletusseade				Kasutatav kütus või jäätmed						
		Katlatüüp	Arv	Nimi-soojus- võimsus sisseantava kütuse- koguse põhjal, MW	Töö- tundide arv aastas	KNi kood	Nimetus	Väävli- sisaldus, %	Tuha- sisaldus	Alumine kütte- väärtus. MJ/kg gaas- MJ/Nm ³	Kogus aastas	
											tonni	gaas- tuhat m ³
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.	020103b	RM-300B	1	0,285	3840	44013010	Puidu- pelletid	0,02	0,6	17,6	106	

Tabel 7.(2)

Kütuse ning jäätme- või koospõletamisel välisõhku eralduvate saasteainete heitkogused

Jrk nr	Välisõhku eralduv saasteaine						Saasteallika number plaanil või kaardil
	CAS nr	Nimetus	Heide väljuvate gaaside mahtühiku kohta, mg/Nm³		Heitkogus		
			heite piirväärtus	prognoositav hetkeline heide	hetkeline, g/s	tonnides aastas	
	14	15	16	17	18	19	20
1.	10102-44-0 630-08-0 8032-32-4 7446-09-5	Lämmastikoksiid Süsinikoksiid Tahked osakesed Lenduvad org.üh. Vääveldioksiid	360 4200 3600 220 30	360 4200 3600 220 30	0,032 0,38 0,32 0,02 0,003	0,187 2,240 1,866 0,090 0,019	V-1

6. Maapinnalähedaste kontsentratsioonide leidmine.

1. Maksimaalne maapinnalähedane saasteaine kontsentratsioon C_m (mg/m^3), mis tekib ebasoodsatel meteoroloogilistel tingimustel, leitakse valemiga:

$$C_m = \frac{160MFmn}{H^2 \sqrt[3]{V1 dT}}, \quad (1.1)$$

kus M (g/s) – ajaühikus õhku paisatav saasteaine mass;

F - koefitsient, mis arvestab saasteainete sadenemiskiirust õhus

m ja n - koefitsiendid, mis arvestavad gaasisegu saasteallikast väljumise tingimusi

H (m) - saasteallika kõrgus maapinnast

dT ($^{\circ}\text{C}$) - gaasisegu temperatuuri ja aasta kõige kuumema kuu keskmise temperatuuri (kella 13 ajal) vahe

$V1$ (m^3/s) - gaasisegu mahtkulu, mis ringikujulise ristlõikega saasteallika puhul leitakse valemiga:

$$V1 = \frac{\pi D^2}{4} w, \quad (1.2)$$

kus D (m) - saasteallika suudme diameeter

w (m/s) - saasteallika suudmest väljuva gaasisegu kiirus

2. Koefitsiendi F väärtused võetakse järgmised:

a) gaasilised saasteained ja aerosoolid, mille korrapärase sadenemise kiirus on ligilähedane nullile (peen tolm, lendtuhk) -1;

b) muud aerosoolid vähemalt 90 % puhastusastme juures -2; 75 kuni 90 % -2.5; alla 75 % -3;

c) kui heitmetes sisaldub veeauru nii suures koguses, et gaasisegu väljumisel tekib kondensatsioon, võetakse tolmu puhul koefitsiendi väärtuseks 3.

3. Koefitsientide m ja n väärtused leitakse parameetrite f , V_m , V_m' ja f_e alusel:

$$f = 1000 \frac{w^2 D}{H^2 dT}; \quad (3.1)$$

$$V_m = 0,65 \sqrt{\frac{V1 dT}{H}}; \quad (3.2)$$

$$V_m' = 1,3 \frac{w D}{H}; \quad (3.3)$$

$$f_e = 800 (V_m')^3; \quad (3.4)$$

$$m = \frac{1}{0,67 + 0,1 \sqrt{f} + 0,34 \sqrt{f}} \quad (\text{kui } f < 100); \quad (3.5)$$

$$m = \frac{1,47}{\sqrt[3]{f}} \quad (\text{kui } f \geq 100); \quad (3.6)$$

Märkus.

Kui $f < 100$ leitakse koefitsiendi m väärtus $f=f_e$ juures.

Kui $f < 100$ leitakse koefitsiendi n väärtused järgmiselt:

$$n = 1 \quad (\text{kui } V_m \geq 2) \quad (3.7)$$

$$n = 0,532V_m^2 - 2,13V_m + 3,13 \quad (\text{kui } 0,5 \leq V_m < 2) \quad (3.8)$$

$$n = 4,4V_m \quad (\text{kui } V_m < 0,5) \quad (3.9)$$

Kui $f \geq 100$ või $dT = 0$ siis leitakse koefitsient n punkti 4 alusel.

1. Kui $f \geq 100$ (või $dT = 0$) ja $V_m' \geq 0,5$ (külmad heitmed) kasutatakse C_m -i leidmiseks valemi 1.1 asemel järgmist valemit:

$$C_m = \frac{160MF_n D}{8V_1 H^{4/3}}, \quad (4.1)$$

kus n leitakse valemite 3.7 - 3.9 alusel $V_m = V_m'$ juures.

Kui $f < 100$ ja $V_m < 0,5$ või $f \geq 100$ ja $V_m' < 0,5$ leitakse C_m järgmise valemiga:

$$C_m = \frac{160MF_m'}{H^{7/3}}, \quad (4.2)$$

$$\text{kus } m' = 2,86 \text{ m kui } f < 100, V_m < 0,5; \quad (4.3)$$

$$m' = 0,9 \text{ kui } f \geq 100, V_m' < 0,5. \quad (4.4)$$

5. Kaugus saasteallikast X_m (m), mille juures tekib maksimaalne kontsentratsioon C_m ebasoodsatel meteoroloogilistel tingimustel, leitakse valemiga:

$$X_m = \frac{5-F}{4} dH, \quad (5.1)$$

kus koefitsient d leitakse (kui $f < 100$) valemitega:

$$d = 2,48 (1 + 0,28 \sqrt[3]{f_e}) \quad (\text{kui } V_m = < 0,5) \quad (5.2)$$

$$d = 4,95 V_m (1 + 0,28 \sqrt[3]{f}) \quad (0,5 < V_m < 2) \quad (5.3)$$

$$d = 7 V_m (1 + 0,28 \sqrt[3]{f}) \quad (V_m > 2). \quad (5.4)$$

Kui $f > 100$ või $dT = 0$ leitakse d väärtus valemitega:

$$d = 5,7 \quad (\text{kui } V_m' = < 0,5) \quad (5.5)$$

$$d = 11,4 V_m' \quad (0,5 < V_m' < 2) \quad (5.6)$$

$$d = 16 \sqrt{V_m'} \quad (V_m' > 2) \quad (5.7)$$

6.1. Hajuvusarvutus

Hajuvusarvutus on teostatud AS-i Volta Koluvere lossi saasteallikast väljuvatele saasteainetele. Heiteparameetrid ja arvutuse tulemused on toodud tabelis 8.

Tabel 8

Välisõhu saasteainete hajumise arvutus tulemused iga paikse saasteallika kohta

Saasteallikas		Välisõhku eralduv saasteaine				Saastetaseme arvutuse tulemused			
Number plaanil või kardil	Nimetus	CAS/	Nimetus	Hetkeline heitekogus M, g/s	Välisõhu saastatuse taseme piirväärtus SPV _i , ug/m ³	Välisõhu maksimaalne arvutuslik saastetase C _m , ug/m ³	Maksimaalse saastatuse taseme tekkimise kaugus saasteallikast X _m , m	Suhe C _m SPV _i	Kaugus saasteallikast kus saavutatakse saastetasepiirv äärtus SPV _i , m
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
V-1	Katel RM-300B	10102-44-0 630-08-0 8032-32-4 7446-09-5	Lämmastikoksiid	0,032	200	10,0	42	0,05	-
			Süsinikoksiid	0,38	-	120	42	-	-
			Tahked osakesed	0,32	500	100,0	42	0,20	-
			Lenduvad org.üh.	0,02	5000	6,0	42	0,0012	-
			Vääveldioksiid	0,003	350	1,1	42	0,003	-

Hajuvusarvutus on töös teostatud arvutiprogrammidega GARANT ja ISC3, mille matemaatiline mudel põhineb keskkonnaministri määrusel nr. 120, 22.09.2004.a. „Välisõhusaastatuse taseme määramise kord” (RTL 2004, 128, 1984) kinnitatud arvutusmetoodikal. AS Volta Koluvere lossi katlamaja läheduses asub SW Energia OÜ katlamaja, mis põhjustab välisõhus samade saasteainete foonilist saastetaset. Hajuvusarvutuste teostamisel on kasutatud SW Energia OÜ katlamaja andmeid. Katlamajas asub kaks katelt, mis kasutavad kütusena puitu ja põlevkiviõli. Õlikütte katelt kasutatakse ainult võimaliku puidukatla rikke korral. Üheaegselt mõlemad katlad koos ei tööta.

Katlamaja korstna koordinaadid on X- 6529400 Y – 505912

Katlamaja korstna parameetrid on:

Kõrgus $H = 24$ meetrit

Diameeter $\varnothing = 0,75$ meetrit

Suitsugaaside temperatuur korstnast 200 C

Kuna ettevõtete saasteallikate vahemaa on 130 meetrit ning nende saasteallikate heiteparameetrid on erinevad ja saasteainete saastatuse taseme maksimumid mõlemal saasteallikal on eri tingimustel ja eri asukohtades, siis saasteainete saastatuse tasemete summeerumine on madal.

Joonisel 1 on toodud AS Volta Koluvere lossi katlamaja tootmisterritooriumi asukoht ja saasteallikas ning SW Energia OÜ katlamaja asukoht.

Joonisel 2 on toodud lämmastikoksiidi hajuvusarvutus, kui katlamaja töötab maksimaalvõimsusel ja on arvestatud foonilist saastetaset. Maksimaalne maapinnalähedases õhukihis moodustuv saastatuse tase ei ületa 0,06 SPV₁.

Joonisel 3 on toodud tahkete osakeste hajuvusarvutus kui katlamaja töötab maksimaalvõimsusel ja on arvestatud foonilist saastetaset. Maksimaalne maapinnalähedases õhukihis moodustuv saastatuse tase ei ületa 0,26 SPV₁.

Joonisel 4 on toodud süsinikoksiidi hajuvusarvutus kui katlamaja töötab maksimaalvõimsusel ja on arvestatud foonilist saastetaset. Maksimaalne maapinnalähedases õhukihis moodustuv saastatuse tase ei ületa 140 µg/m³.

Joonisel 5 on toodud lenduvate org. ühendite hajuvusarvutus, kui katlamaja töötab maksimaalvõimsusel ja on arvestatud foonilist saastetaset. Maksimaalne maapinnalähedases õhukihis moodustuv saastatuse tase ei ületa 0,0016 SPV₁.

Joonisel 6 on toodud vääveldioksiidi hajuvusarvutus, kui katlamaja töötab maksimaalvõimsusel ja on arvestatud foonilist saastetaset. Maksimaalne maapinnalähedases õhukihis moodustuv saastatuse tase ei ületa 0,014 SPV₁.

Joonisel 7 on toodud AS Volta Koluvere lossi katlamaja tootmisterritooriumi ümbritsevate maade sihtotstarve.

Joonisel 8 on toodud piirkonnas paiknevad teised saasteallikad.

7. Saasteainete heitkoguste ja välisõhu kvaliteedi seire

Kuna hajumisarvutuste tulemused näitavad, et kui arvutuste aluseks on võetud teoreetiline olukord, mille korral töötab AS Volta Koluvere lossi katlamaja täisvõimsusel, siis sellisel puhul välisõhus põhjustatav saasteainete saastatase ei ületa ka suurima saasteaine – tahkete osakeste korral koos foonilise saastatuse tasemega 0,26 SPV₁. Seetõttu pole vajalik AS Volta poolt välisõhu pidevat kvaliteedi seiret korraldada.

Lähtudes keskkonnaministri 12.11.2013 määrusest nr. 66 “Välisõhu saasteloa ja erisaasteloa taotluse ja loa vormid, loataotluse sisule esitatavad nõuded” esitame järgmised soovitusel.

Teostada õhku paisatavate saasteainete mõõtmised järgmistel juhtudel:

- a) tehnoloogilise protsessi muutmisel;
- b) uute aparatuuride ja seadmete kasutusele võtmisel;
- c) uute toorainete kasutusele võtmisel;
- d) ventilatsiooniseadmete parameetrite muutmisel;
- e) uute puhastusseadmete kasutusele võtmisel.

8. Saasteallikate mõjupiirkond

AS Volta katlamaja saasteallika mõjupiirkond, kus tahkete osakeste piirväärtus moodustab kuni 10 % tahketele osakestele kehtestatud ühe tunni keskmisest saastatuse taseme piirväärtusest ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) on kuni 1200 meetrit ning sellesse kuulub osa Koluvere külast.

9. Tegevuse alustamine ja lõpetamine, puhastustööde, tootmis- või püüdeseadmete rikked

Täiendavat välisõhu saastamist, mis on seotud ettevõtte tehnoloogiaseadmete töö alustamise ja lõpetamisega, pole ette näha.

10. Keskkonnamõju vältimine või vähendamine käitise sulgemisel ja järelhoolde meetmed

Käitise sulgemist ja likvideerimist pole lähiajal ette näha. Käitise sulgemisel pole vajalik rakendada eraldi meetmeid keskkonnamõju vältimiseks kuna tegevuse lõpetamisega ei kaasne keskkonna saastamist.

11. Järeldused ja ettepanekud.

Teostatud hajuvusarvutustest järeldub, et kui katlamaja töötab maksimaalvõimsusel projektis toodud tingimuste juures, ei põhjustata välisõhu saastetaseme piirväärtuste ületamist.

Lähim elumaja asub ca 100 meetri kaugusel saasteallikast.

Kuna saasteainete arvutuste ja hajuvusarvutuste põhjal ei ületa ükski saasteaine maapinnalähedases õhukihis lubatud saastetaseme piirväärtust, siis ei ole tarvis eespool toodud tooraineid ja tehnoloogilisi seadmeid kasutades tarvitusele võtta täiendavaid meetmeid õhu saasteseisundi parandamiseks. Ka ebasoodsatel ilmastikutingimustel ei ületa ükski saasteaine maapinnalähedases õhukihis saastetaseme piirväärtusi.

AS Volta Koluvere lossi katlamaja saasteallika mõjupiirkond, kus tahkete osakeste piirväärtus moodustab kuni 10 % tahkete osakestele kehtestatud ühe tunni keskmisest saastatuse taseme piirväärtusest ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$), on kuni 1200 meetrit ning sellesse kuulub osa Koluvere külast.

Töös arvutatud heitkogused on maksimaalsed teoreetiliselt võimalikud.

Kasutatav tehnoloogia ei põhjusta äkkheitmeid katla tööprotsesside alustamisel ega ka lõpetamisel.

Taotletavad saasteainete heitkogused on toodud tabelis 9.

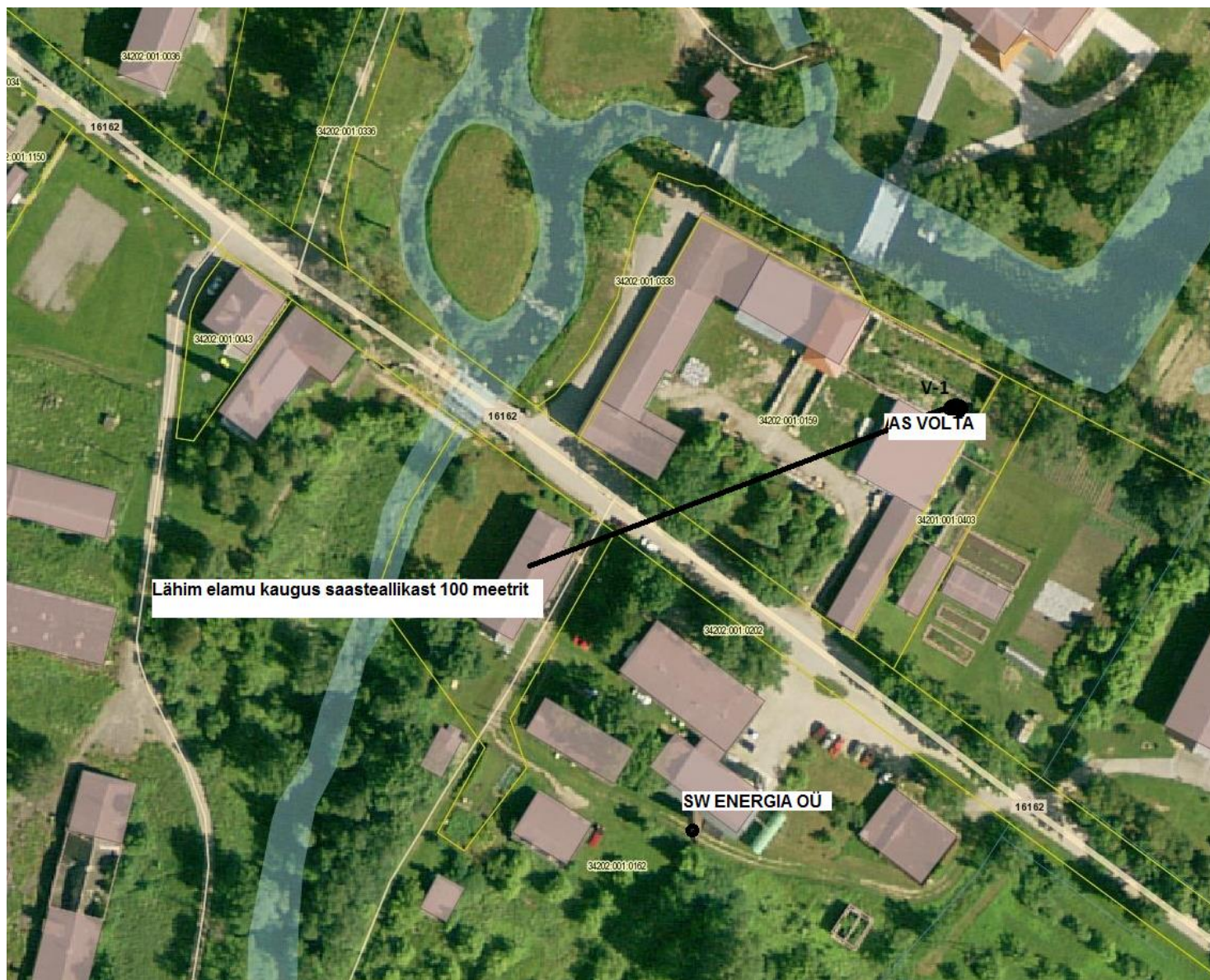
Tabel 9.

Koondandmed välisõhku eralduvate saasteainete tegelike ja taotletavate heitkoguste kohta.

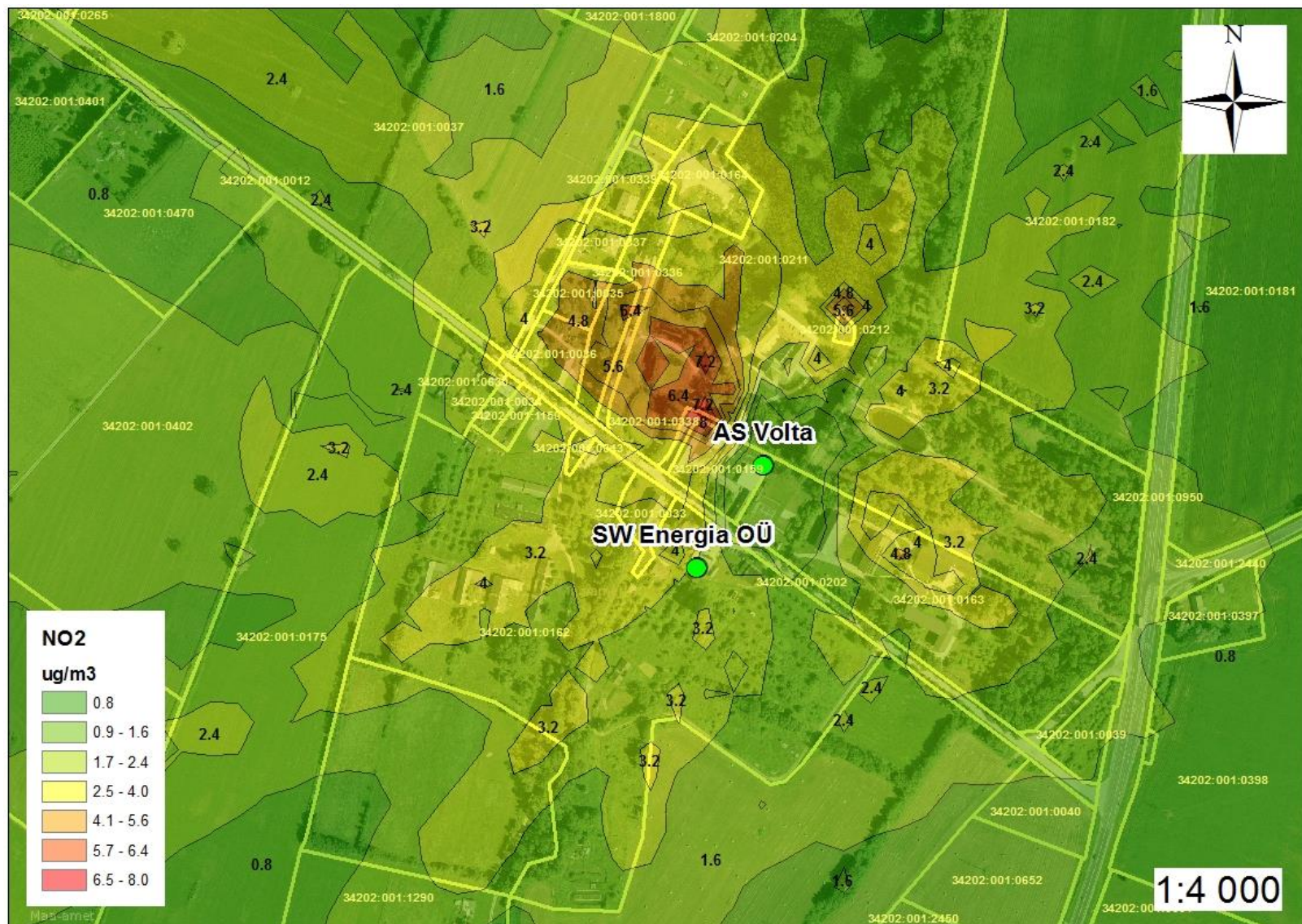
Saasteaine		Saaste- allikate arv	Saasteallika number plaanil või kaardil	Välisõhku eralduva saasteainete heitkogus			
CAS/ EINECS/ ELINCS nr	nimetus			tegelik		taotletav	
				maksimaalne hetkeline g/s	aastane tonni/a	maksimaalne hetkeline g/s	aastane tonni/a
1	2		3	4	5	6	7
10102-44-0	Lämmastikoksiid	1	V-1	0,032	0,187	0,032	0,187
630-08-0	Süsinikoksiid	1	V-1	0,38	2,240	0,38	2,240
-	Tahked osakesed	1	V-1	0,32	1,866	0,32	1,866
8032-32-4	Lenduvad org. üh.	1	V-1	0,02	0,090	0,02	0,090
7446-09-5	Vääveldioksiid	1	V-1	0,003	0,019	0,003	0,019

12. Kasutatud kirjanduse loetelu

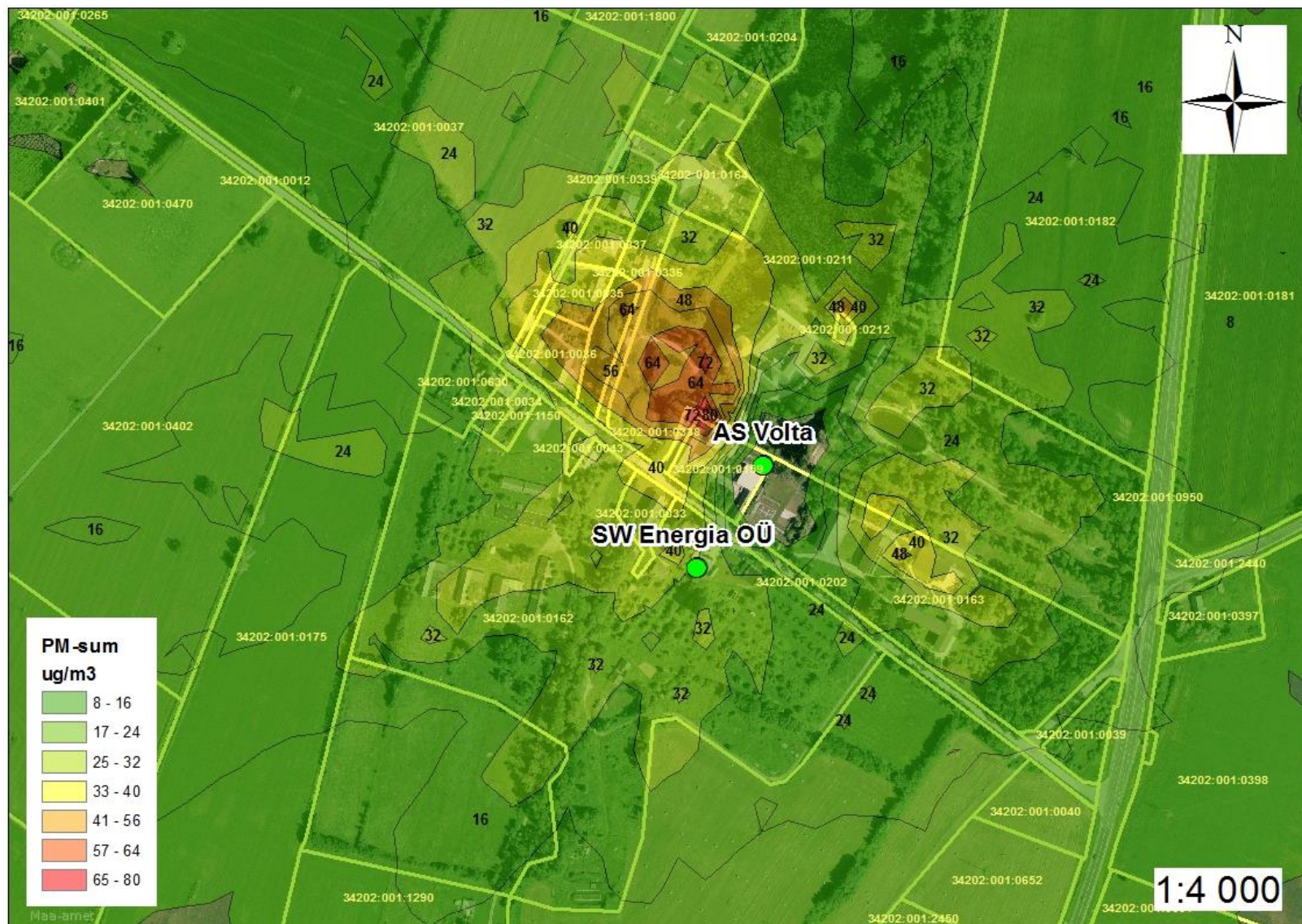
1. Välisõhu kaitse seadus. (RT I 2004, 43, 298) Vastu võetud 05.05.2004.
2. Tööstusheite seadus. (RT I, 16.05.2013, 1) Vastu võetud 24.04.2013.
3. Keskkonnaministri 11.06.2014 määrus nr 20 “Saasteainete heitkogused ja kasutatavate seadmete võimsused, millest alates on nõutav välisõhu saasteluba ja erisaasteluba”.
4. Keskkonnaministri 08.07.2011 määrus nr 43 “Välisõhu saastatuse taseme piir-, sihtväärtused, saasteaine sisalduse muud piirnormid ning nende saavutamise tähtsajad”
5. Keskkonnaministri 22.09.2004 määrus nr 118 “Tiheasustusega piirkonnad, kus on põhjendatud välisõhu kvaliteedi hindamise ja kontrolli vajadus”.
6. Keskkonnaministri 22.09.2004 määrus nr 117 “Tiheasustusega piirkondade välisõhus kohustuslikult määratavate saasteainete nimekiri”.
7. Keskkonnaministri 12.11.2013 määrus nr. 66 “Välisõhu saasteloa ja erisaasteloa taotluse ja loa vormid, loataotluse sisule esitatavad nõuded”.
8. Keskkonnaministri 22.09.2004 määrus nr 120 “Välisõhu saastatuse taseme määramise kord.”
9. Vabariigi Valitsuse 20.09.2004 määrus nr 299 “Paiksetest ja liikuvatest saasteallikatest eralduvate vääveldioksiidi, lämmastikoksiidide, lenduvate orgaaniliste ühendite ja ammoniaagi heidete summaarsed piirkogused ja nende saavutamise tähtsajad ”.
10. Keskkonnaministri 02.08.2004 määrus nr 99 “Põletusseadmetest välisõhku eralduvate saasteainete heitkoguste määramise kord ja määramismeetodid”.

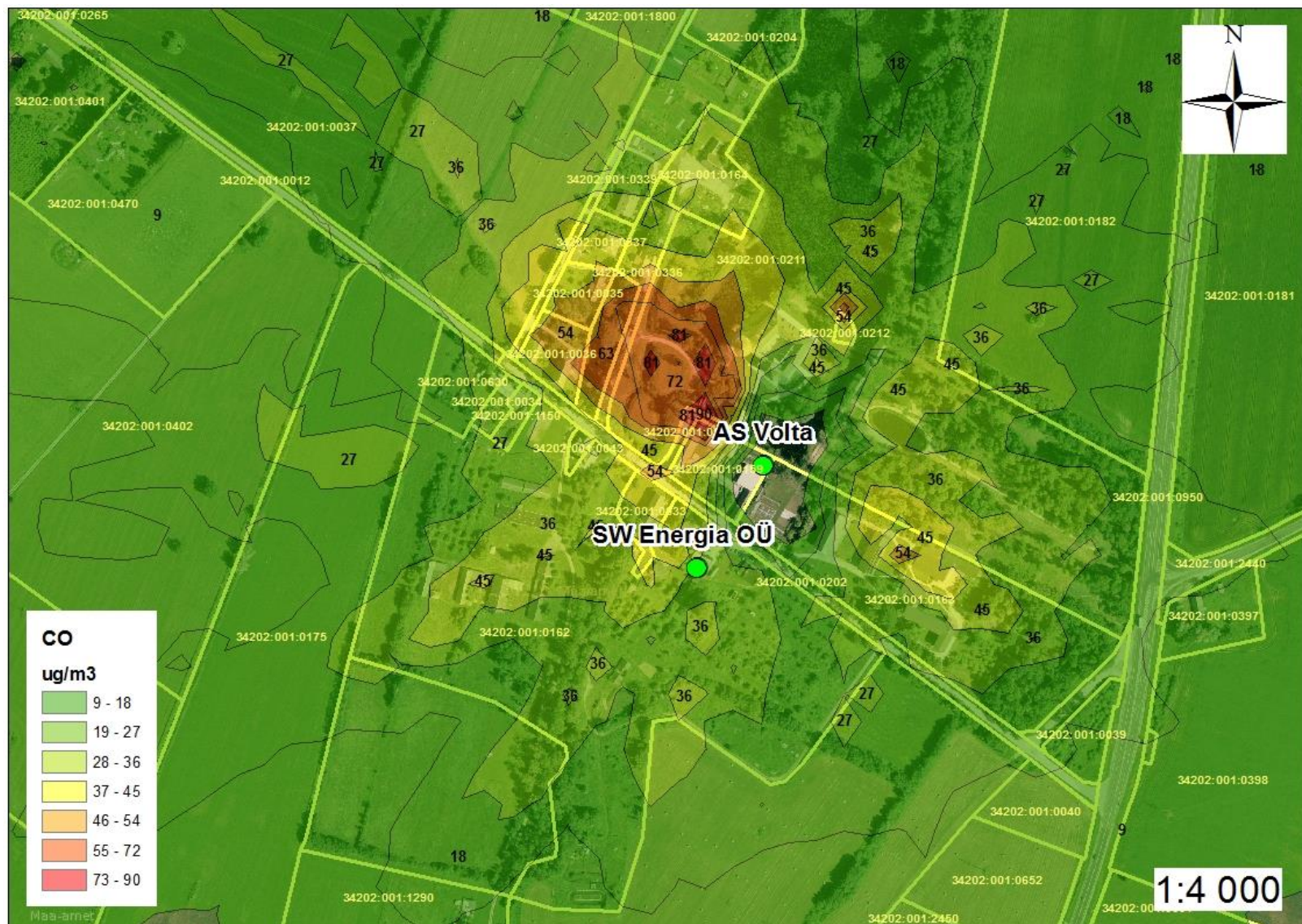
Joonis 1 AS Volta Koluvõre lossi katlamaja tootmisterritooriumi asukoht, saasteallikad ja kaugus lähimast elumajast. SW Energia OÜ saasteallika kaugus AS Volta Koluvõre lossi saasteallikast on 130 meetrit.

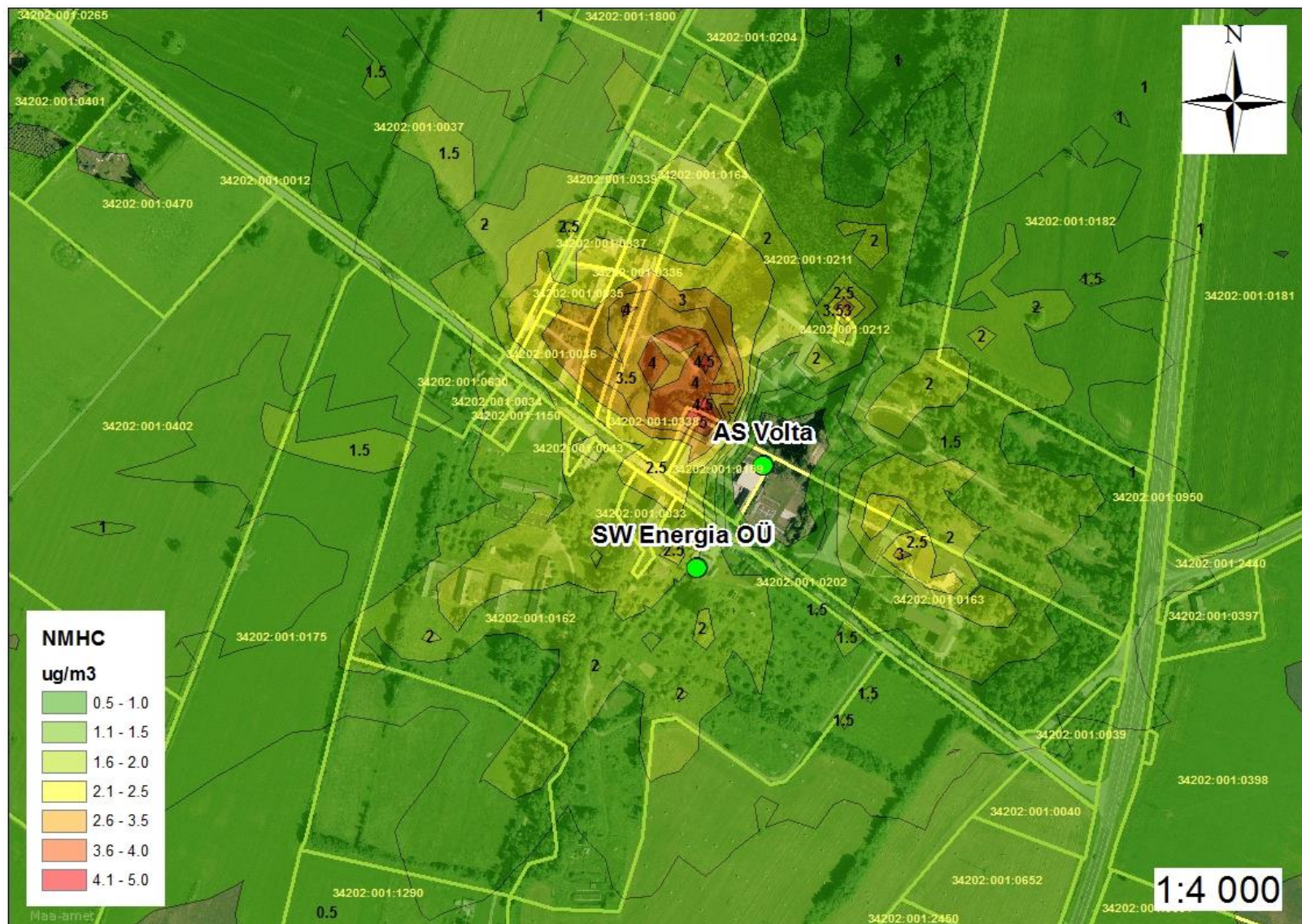
Joonis 2 NO2 maksimaalne tunnikeskmine kontsentratsioon

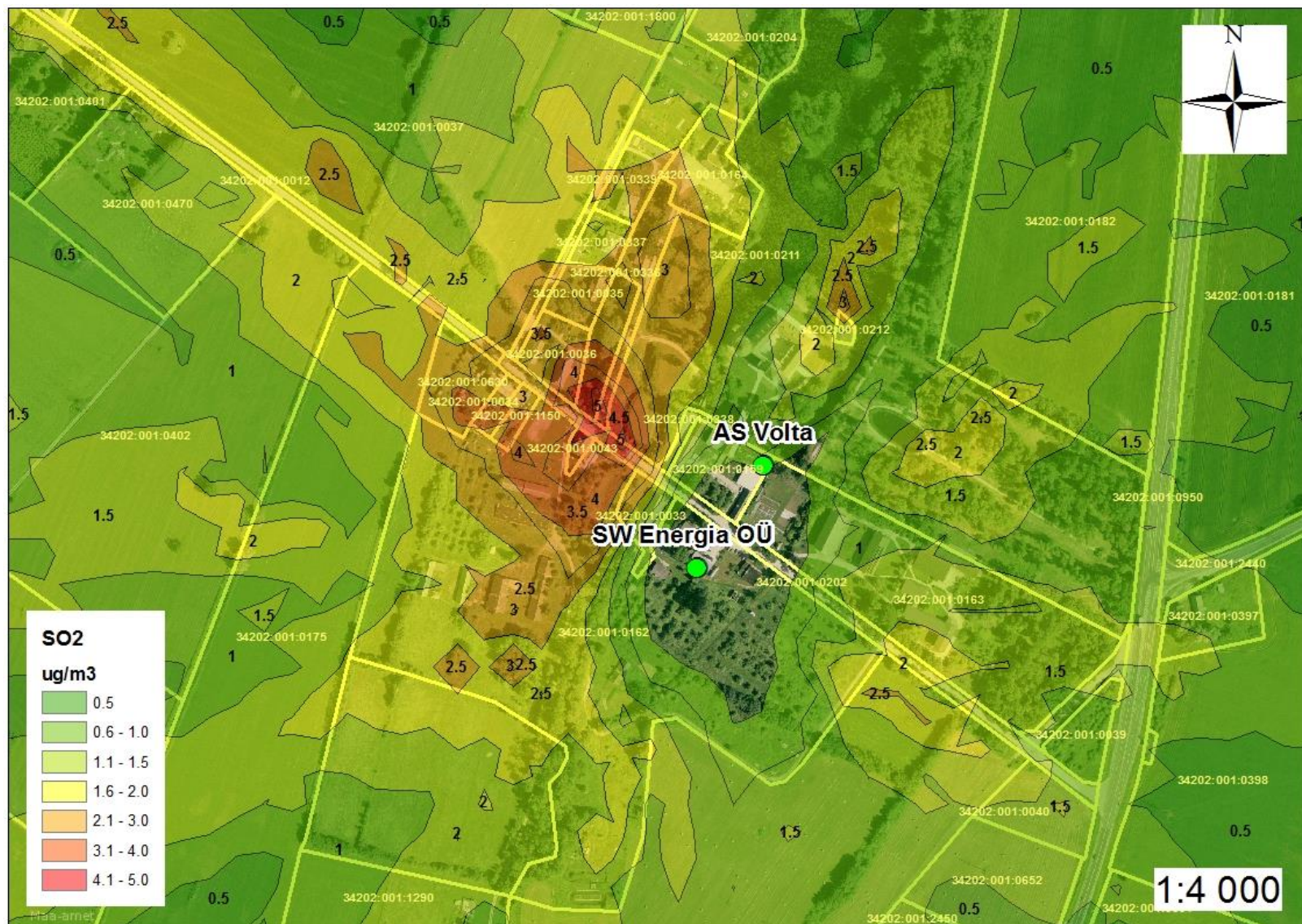
Joonis 3 TSP maksimaalne tunnikeskmine kontsentratsioon

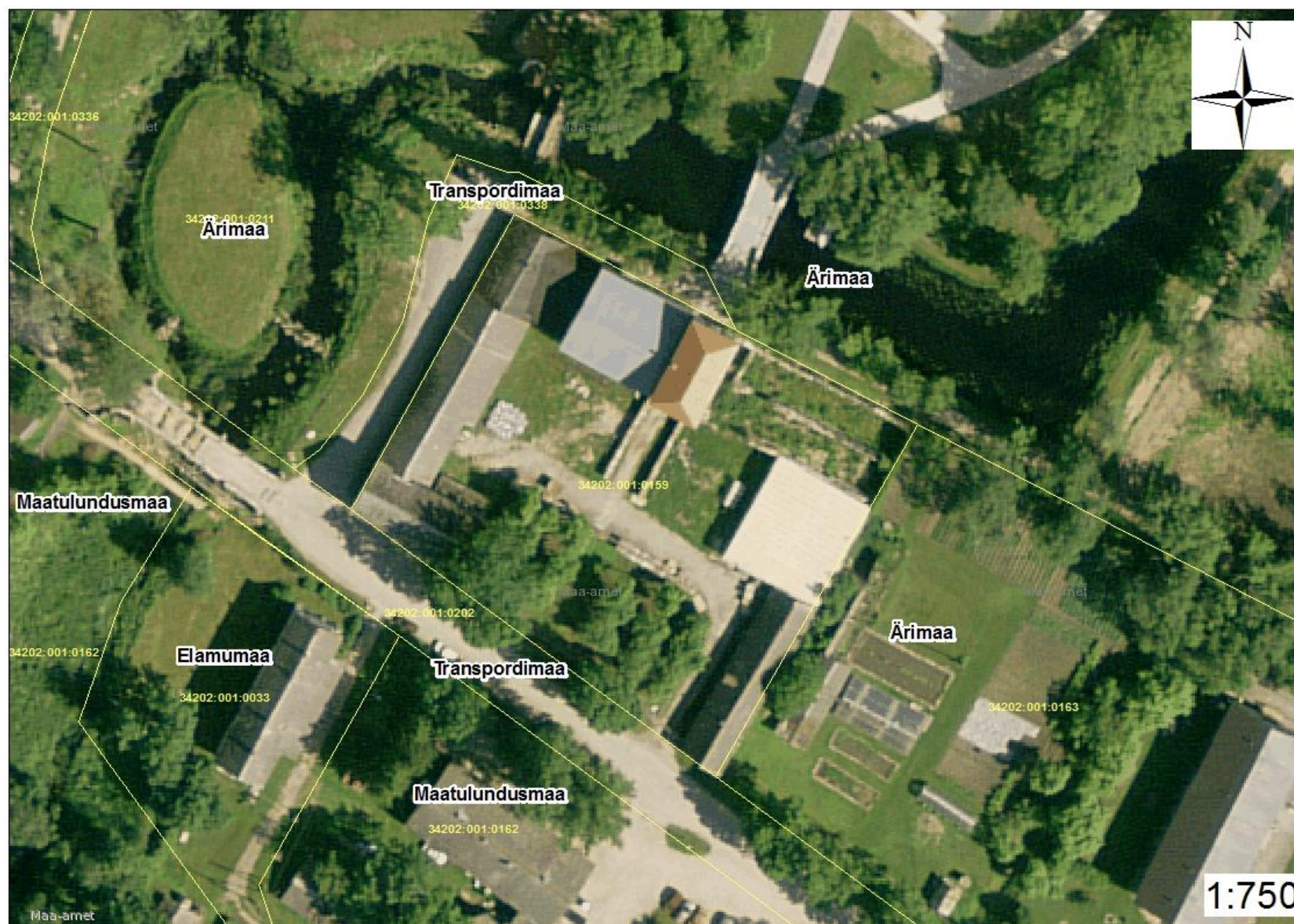
Joonis 4 CO maksimaalne tunnikeskmine kontsentratsioon

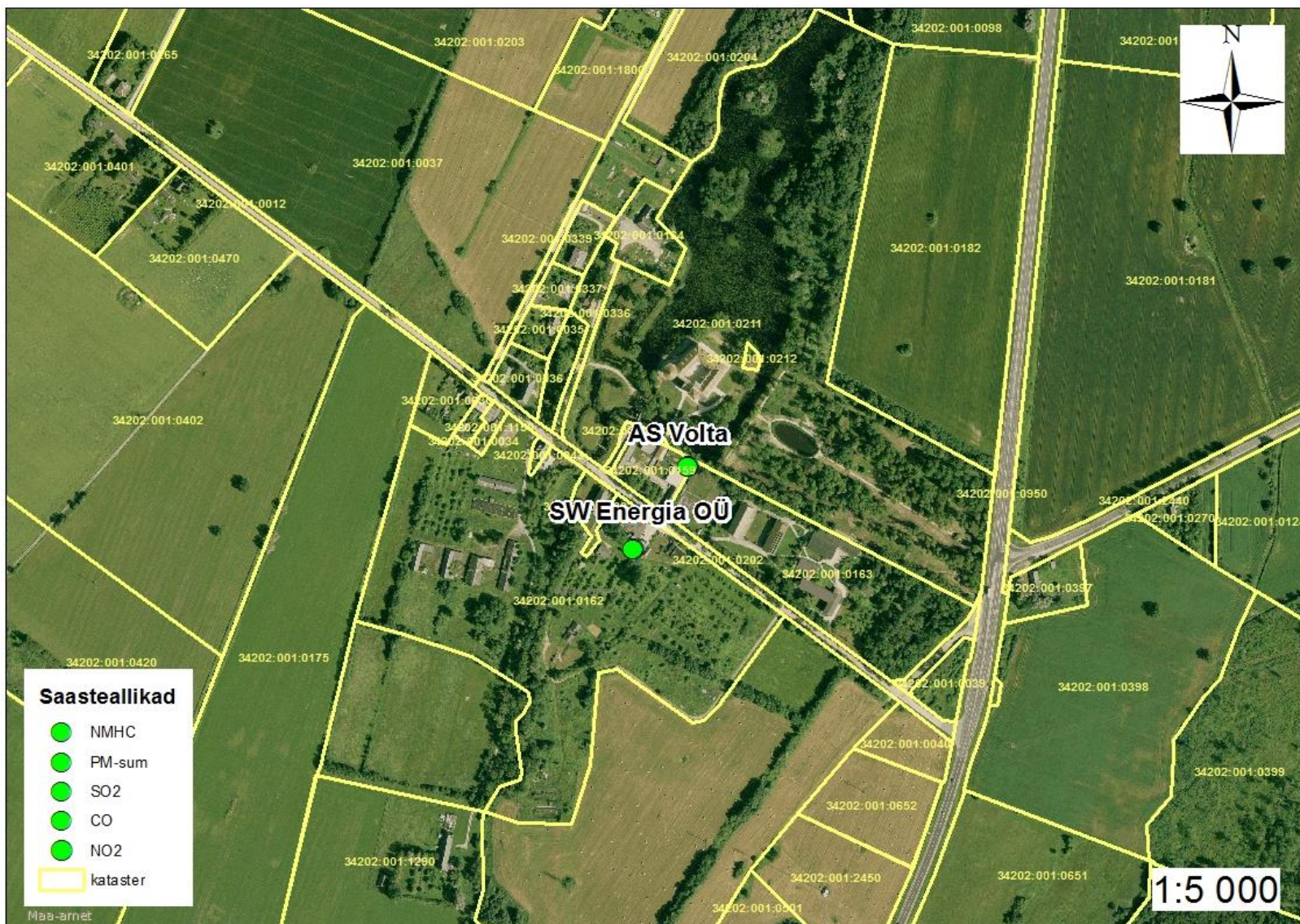
Joonis 5 NMHC maksimaalne tunnikeskmise kontsentratsioon

Joonis 6 SO2 maksimaalne tunnikeskmine kontsentratsioon

Joonis 7 Ümbritsevate maade juhtotstarve

Joonis 8 Piirkonnas paiknevad teised saasteallikad